

KOREYS VA O'ZBEK MAQOLLARIDA AYOL SIYMOSINING IFODALANISHI

Rasulova Nodira Baxtiyorovna

O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti koreys tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqollar – bu xalqning donoligini, millatning ruhini, uning madaniyatini ko'rsatadigan xalq og'zaki ijodining bebaho gavharidir. Maqollarni, xususan, xalq ijodiyotini o'rganish, tadqiq qilish bugungi kunda juda muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bu «gavhar» nafaqat tilshunoslar, balki boshqa turli soha vakillari, jumladan, etnograflar, madaniyatshunoslar, folklorshunoslar, adabiyotshunoslar, tilshunoslar, psixologlar, faylasuflar va boshqalarni ham qiziqtirib qo'ygan.*

Kalit so'zlar: *maqol, xalq og'zaki ijodi, semantika, janr, madaniyat.*

Maqollar – bu xalq tajribasi, uning nafasi, yig'isi, shodligi va sevinchi, qayg'usi va ovunchi, bu xalq haqiqati, uni to'g'ri yo'lga eltuvchi mayoqdir. «Xalq asrlar mobaynida to'plagan hayotiy tajribasini turli vositalar yordamida kelajak avlodlarga meros qilib qoldiradi. Maqollar ana shunday bebaho meros namunasi hisoblanadi. Ular zamonlarosha xalq donishmandligining muhim manbai sifatida, og'izdan – og'izga o'tib, sayqallanib kelgan. Maqollar xalq og'zaki ijodining boshqa janrlari singari har bir xalqning milliy adabiy va madaniy boyligi hisoblanadi. Ular xalqning milliy – madaniy xususiyatlari va uning qirralarini, dunyoqarashi, axloqiy me'yor va prinsiplarini, millatning ruhiy holatini to'liq ifodalaydi».

Hozirgi zamon tilshunosligida, maqollarda til birliklarining semantikasi, muayyan konseptning lingvomadaniy va semantik xususiyatlarining tadqiqi juda ko'plab tadqiqot va ilmiy izlanishlarning asosiy mavzusi bo'lib hisoblanadi. Oxirgi o'n yillikda so'z va matn o'rtasidagi o'zaro aloqalar, fikr ifodasining turli vositalari, so'z yasalishi va grammatik ma'no, leksik birliklari ham ko'p o'rganilmoqda. Shuningdek, lingvistikaning yangi yo'nalishi – lingvomadaniyat til va madaniyat o'rtasidagi bog'liqlik ham e'tibor markazida.

Maqollarni o'rganish bugungi kunda nafaqat adabiyotshunoslik, balki tilshunoslikning ham oldida turgan muhim masalalardan biri hisoblanadi. Maqol va matallar, aforizmlar kishilarning, ayniqsa yoshlarning ongini o'stiradi, ularni to'g'riso'z, rostgo'y, mehnatsevar, mard, jasur, sabotli va matonatli bo'lishiga o'rgatadi, kishidagi eng insoniy fazilatlarni targ'ib etadi. Shuningdek, yozuvchi, shoirlar va notiqning so'z boyliklarini orttiradi, ularning asarlarini badiiy jihatdan g'oyat ta'sirli qiladi.

Maqol biror-bir xalqning yillar davomida shakllangan og'zaki nutqining namunasi sanaladi. «Maqol» atamasi arabcha «qavlun» - gapirmoq, aytmoq so'zidan olingan. Maqol, matal va aforizmlar tilshunoslikda «paremalar» deb yuritiladi. Maqollardagi so'zlarni boshqasi bilan almashtirish, biror so'zni qo'shish mumkin emas.

Maqollar xalqlarning milliy, madaniy–ma'naviy, avloddan–avlodga o'tib kelayotgan merosi hisoblanadi. Bu meros milliy madaniyatning ham namunasi sanaladi. Til va madaniyatning o'zaro yaqinligi va aloqadorligi ularni yagona metodologik asosda o'rganish imkonini beradi.

Maqollarning janr xususiyatlari quyidagilardan iborat:

1. Maqollar hajman qisqa va cheklangan bo'ladi.
2. Maqollar sermazmun bo'lib, chuqur ma'noni ifodalaydi.
3. Xalq maqollari shaklan she'riy va nasriy bo'ladi. Ammo nasriy maqollar ham she'riy misralarni eslatadi. Masalan: Ko'za kunda emas, kunida sinadi.
4. Maqollarda hayotiy voqea-hodisa haqida qat'iy hukm ifodalanadi. Bu hukm musbat yoki manfiy mazmunda aks etadi.
5. Maqol shaxs hayotidagi xususiy vaziyatni xalq, omma, hayot nuqtai nazardan umumlashtiradi.
6. Maqol matni tilshunoslikda shaxsi umumlashgan gap hisoblanadi.

Maqollar semantik va struktur jihatdan to'la tugallangan matn sifatida tilshunoslikning til haqidagi ancha navqiron sohasi bo'lgan matn lingvistikasining ham diqqatini o'ziga jalb etmoqda. Bir til, hatto o'zaro yaqin bo'lgan va umuman bir-biriga qardosh bo'lmagan tillardagi turli maqollar yagona mantiqiy turga tegishli bo'lishi va bir xil alomatni ko'rsatishi mumkin. Shu bois mantiqiy semantika va semiotikaga bevosita tegishli bo'ladi.

Koreys tilshunoslik an'alarida maqol degan tushuncha mavjud emas. Xususan, 속담(maqollar) tushunchasini o'zida mujassamlashtirgan yagona tushuncha bo'lib, o'z ichiga turli xil ko'rinishlarni qamarab oladi. 속담(maqol) keng va tor ma'nolarni anglatadi. Keng ma'noda ushbu atama umumiy afaristik, ya'ni maqollarni ham anglatishi mumkin. Tadqiqotlar 속담(maqol)ni tarbiyaviy ahamiyatga ega ma'no sifatida belgilashgan²⁷.

속담(maqol)ning asl mohiyati xitoy tilidan kelib chiqqan bo'lib, 이언- (eon 俚言) va 격언 (格言) atamaları ham maqol tushunchasini ifodaydi. Ushbu ikki atama ba'zi manbaalarda aralash holda kelsada, ma'nosi bir xil tushunchani ifodalaydi. 고정옥 Ko Jeoung Okning fikriga ko'ra, 속담(maqol) tushunchasi rus tilining «paremiyasi»ga mutanosib ravishda muvofiqdir. 속담 so'ziga kelsak, uni «maqol» so'zlari ma'nosida, ya'ni maqol, aforizm, umumiy nomi sifatida ishlatish mumkin²⁸.

Koreys va o'zbek maqollari rang-barang bo'lib, eng ko'p uchraydigan oila munosabatlari, xotin-qiz, ayol, ayol xususiyatlari; olijanoblik, sabr, rashk, mehnatsevarlik mavzusiga oiddir.

Koreys tilshunosligida ayol leksemalarining maqollarda keng ko'lamda uchrashi tabiiy holdir. Chunki ayol jamiyatning asosiy bo'g'ini bo'lib, har bir millatning madaniyatini, qadriyatlarini va e'tiqodini, umuman xalqning o'ziga xos jihatlarini ifodalashda eng muhim omildir. Xalq madaniyatini ko'rsatishda ayol abrazi muhim mavzularidan biriga aylanmoqda. Ayol konsepti masalasi ustida ko'plab izlanishlarning asosiy obyekti sifatida ishlanilyapti. Yuqoridagi fikrlarni isbotlash maqsadida quyida bir qator ayol konsepti

²⁷ Темирова М. Ўзбек ва киргиз халқ мақолларининг типологик хусусиятлари // Ўзбек тили ва адабиёти. – 2017. – №1.

²⁸ Пан Л.А. Концептуализация этического норматива в корейской языковой картине мира (на материале пословичных изречений с лексемой 밥 – Рар) // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук. – Ташкент, 2011. – 21с.

ifodalangan ayrim koreys va o'zbek maqollarining semantik tahlil qilib ko'ramiz. Tahlil qilmoqchi bo'lgan ayol konseptidagi koreys va o'zbek xalq maqollarini asosiy manba sifatida «개정판 속담사전», (이기문, 일조각1980), «Ma'nolar Mahzani» Shomaqsudov, Sh..Shorahmedov, Sh.(2001) kitoblaridan foydalanildi.

Dastlab ijobiy ma'noni ifodalagan maqollar tahliliga to'xtalamiz.

1. Koreys xalq maqoli: «시집 올타리 귀신이 되어야 한다»

여자는 한번 시집을 가면 무슨 일이 있어도 시집에서 끝까지 살아가야 한다는 말

O'zbek tilida tarjimasini: «Qiz bola turmushga chiqqandan keyin, nima bo'lishidan qat'i nazar, oxirigacha nikoh bilan yashashi kerak» ma'nosini beradi.

Bu maqol orqali oilaning muqaddasligi, har qanday vaziyatda ham uni saqlab qolish lozimligi tasvirlanadi. Ammo koreyscha maqolning o'zbek tilidagi tarjimasini yoki ma'nosini har doim ham o'zbek tiliga tayyor holda ishlata olmaymiz.

O'zbek tilida ekvivalenti: «chiqqan qiz chig'iriqdan nari», «suv kelsa simirib, tosh kelsa kemirib yashash kerak» maqollaridan foydalansak bo'ladi.

2. Koreys xalq maqoli: «남자는 이레 굶으면 죽고 여자는 열흘 굶으면 죽는다»

어려움에 처했을 때, 여자가 남자보다 더 잘 견딜 수 있음을 비유적으로 이르는 말

O'zbek tilida tarjimasini: «Qiyinchiliklarga duch kelganda ayolning erkakdan ko'ra chidamlir bo'lishi xususidagi metafora»

O'zbek tilida ekvivalenti: «Ayolning joni qirqta»

Bu maqolda ayol kishining matonati, irodasi ta'riflanga. Ayol har qanday qiyinchiliklarga sabr-bardoshli.

3. Koreys xalq maqoli: «홀아비는 이가 서 말이고 홀어미는 은이 서 말이라»

여자는 남편을 잃고 혼자 살아도 알뜰하게 살면서 은뿔이를 모으지만, 남자는 아내를 잃고 혼자가 되면 이가 바글거릴 정도로 집안일을 돌보지 않는 수가 많다는 말.

O'zbek tilida tarjimasini: «Ayol turmush o'rtog'idan ayrilgandan keyin yolg'iz yashasa ham tejamkor yashaydi, kumush taqinchoqlarni yig'adi. Erkak esa xotinidan ayrilib, yolg'iz qolsa, uy yumushlarini ham eplay olmay, qiynalib qoladi»

Maqolning ma'nosi shuki, ayol kishi oilaning fayzi, uyning farishtasidir. U turmush o'rtog'idan ajralib qolgan holatda ham qiynal olmay yashashi mumkin, biroq erkak kishi ayolsiz yashay olmaydi.

Qadim-qadimdan beri ishlatilini kelayotgan bu maqolning o'zbekcha ekvivalenti sifatida: «Onasiz yetim qul yetim, otasiz yetim gul yetim» maqolini keltirish mumkin. Ba'zan maqollarning ma'nosi o'zbek tiliga mos kelmasligi mumkin. Bunday holatda ekvivalenti tanlab olinadi.

4. Koreys xalq maqoli: «부잣집 말며느릿감이다 [말며느리 같다] »

의젓하기는 하나 마음이 교만한 여자를 비유적으로 이르는 말.

O'zbek tilida tarjiması: «Har qanday holatda ham mag'rur turib, nomardga aslo bo'yin egmaslik».

Ayol, qiz obrazi har bir jamiyatda millat g'ruri, sha'ni, or-nomus timsoli hisoblanadi. Tarixdan bilamizki ne-ne ayollarimiz o'zlarining mardligi, shijoati bilan qanchadan-qancha erkaklarni yer tishlatgan.

Qadim-qadimdan beri ishlatilini kelayotgan bu maqolning o'zbekcha ekvivalenti sifatida: «Sust erkakdan mard ayol afzal» maqolini keltirish mumkin. Bu yerda ham maqolining ma'nosi o'zbek tiliga unchalik mos kelmayapti. Shu bois uning ekvivalenti tanlab olindi.

5. Koreys xalq maqoli: «사정이 많으면 한 동리에 시아버지가 아홉»

이 사람 저 사람 사정을 봐주다 보니 한 동네에 시아버지가 아홉이나 되었다는 의미로, 지나치게 남의 사정만 봐주다가 도리어 제 신세를 망치게 된다는 말.

O'zbek tilida tarjiması: « kelin bir mahallada to'qqizta qaynota bo'lsa, barchasining , hizmatini qilib, hol-ahvoliga e'tibor qaratishi lozim.».

Bu yerda ayol kishi turmush qurganidan so'ng kelin bo'lib borgan xonadonidagi barcha oila a'zolarining ko'nglini birdek olib, ularning hizmatini qilishi lozimligi haqida gap boradi.

Koreys mintalitetida qadimda ishlatilgan bu maqolning o'zbekcha ekvivalenti sifatida: «seplik kelin olma, eplik kelin ol» maqolini keltirish mumkin. Bu yerda ham maqolining ma'nosi o'zbek tiliga unchalik mos kelmaganligi bois uning ekvivalenti tanlab olindi.

Yuqoridagi maqollarning barchasida koreys millatining qiz, ayol konsepti haqidagi ijobiy fikr mulohazasi, tasavvuri yoritilgan. Har ikkala tildagi umumiy ma'nosi shuki, ayol sabr timsoli bo'lib, bu maqollar koreys va o'zbek xalqining turli xil obrazidagi maqollari bo'lishiga qaramay bir xil ma'noni anglatib, ayollar mavzusidagi maqollarning semantik xususiyatlari aks ettirilib, maqollarning qo'llash ma'nosi bir xil ekanligini ko'rsatilgan. Quyida ayol konsepti salbiy ma'noni ifodalab kelgan maqollar tahlilini ko'rib chiqamiz:

1. Koreys xalq maqoli: «계집²⁹은 질투 빼면 두 근³⁰도 안된다³¹»

이 속담에 남자보다 여자가 더 질투가 많다는 고정관념이 들어 있다. 여자의 마음이 매우 쉽게 변한다고 본다. 결국 두 근도 안된다는 말은 '여자에게서 질투를 빼면 남는 것이 별로 없다' 또는 '여자는 질투밖에 없고 여자는 질투 그 자체다'라는 뜻입니다

O'zbek tilida tarjiması: so'zma – so'z «qiz boladan hasadni olib tashlasang, ikki 근 gin o'lchov birligi ham bo'lmaydi», deb ya'ni «qiz bolaning hasadi bo'lmasa, qadri ham bo'lmaydi», masalan,. Ushbu maqolda qiz bolalar o'g'il bolalarga nisbatan hasadgo'y bo'ladi degan noto'g'ri tushuncha bor bo'lib, qiz bolani qalbi tez o'zgaradi va oxir-oqibat o'lchovga

²⁹계집 - koreyslarda qiz yoki ayollarni masxara qilib aytiladigan so'z, yoki turmushga chiqqan ayol ma'nosidagi so'z.

³⁰근 kin (kor. o'lchov bir. = 0, 6 kg go'sht yoki 0, 375 kg meva va sabzavotlar uchun).

³¹정조진. 한국의 속담 대사전. -경기도 파주시 교하읍 문발리 파주출판도시, 2006, -147 쪽.

ham yaramaydi, qiz bola faqat hasaddan iborat degan qadimda noto'g'ri fikr bo'lgan.

2. Koreys xalq maqoli: «미인이 못한 여자의 질투를 받게 된다»

못생긴 여자는 예쁜 여자에게 멸시를 당하기 때문에 질투심을 가지게 된다는 뜻

O'zbek tilida manosi: «go'zal qiz hunuk qizni hasadini oladi», ya'ni go'zal qizlarga nisbatan hunuk qizlar doim nafrat bilan qarab hasadgo'ylik qilishadi degan ma'no bilan birga o'zida bo'lmagan yaxshi xislat yoki holat uchun boshqlarga nisbatan hasad hissi bo'ladi degan ma'noni ifodalaydi

3. Koreys xalq maqoli: «사랑하는 계집이 있으면 아내는 질투하게 된다»

남편이 외부 여자와 간통을 하게 되면 그 아내는 당연히 질투하게 된다는 뜻.

O'zbek tilida ma'nosi: «sevadigan juvon bo'lsa, ayol hasad qiladi», deb ya'ni agar turmush o'rtog'i begona ayol bilan yaqin munosabatda bo'lsa, xotini rashk qiladi degan ma'noni anglatadi. Ushbu maqolda biz hasad so'zini faqat hasad emas, rashk deb tarjima qilsak bo'ladi chunki, er va xotin munosabati bo'lgani uchun ushbu maqolda rashk ma'nosini berayapdi.

4. Koreys xalq maqoli: «시앗은 질투 먹고 산다»

시앗은 서로 헐뜯고 질투하는 것이 일이라는 뜻.

O'zbek tilida ma'nosi: «Erkak kishining ikkita xotini bo'lsa, doim bir-biriga zarar yetkazishga urinib, hasadgo'ylik qilib yashaydi degan maqoldir. Ushbu maqolda «질투 먹다- hasadni yemoq» deb tarjima qilinadi. Agar so'zma - so'z tarjima qiladigan bo'lsak, hasad qilmoq degan ma'noni anglatadi. Faqat bir erkakni ikki xotini o'rtasidagina emas, bir manfaat yo'lidagi ikki shaxs bir-biriga hasad qiladi, degan ma'noni ham ifodalaydi ».

5. Koreys xalq maqoli: «여자는 남편 옆에 암코양이만 있어도 질투한다»

남편 있는 여자는 자기 남편 주위에 있는 여자들을 질투하게 된다는 뜻.

O'zbek tilida ma'nosi: «ayol erini oldida urg'ochi mushuk tursa ham rashk qiladi» deb tarjima qilinib «Erini rashk qilmaydigan ayol yo'q» deb talqin qilinadi.

Mazkur maqollarda koreys xalqi orasida ko'p uchraydigan qiz, ayol obrazi, ularning jamiyatda tutgan o'rnini haqida gap boradi. Aynan shu mavzudagi maqollarni qiyosiy semantik tahlil qilish jarayonida, ayollar mavzusining ijobiy va shu bilan birga salbiy ma'noda kelishi va bu har bir millatda mavjudligini kuzatishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Карасик В.И. Языковая личность: аспекты лингвистики и лингводидактики. - Волгоград, 1999. 131 с.
2. Лихачев Д.С. Концептосфера русского языка. М.: Владос, 1995. - с.281.
3. Маслова В. А Введение в когнитивную лингвистику. - Москва: Флинта, Наук, 2007. 296 с.

4. 강효미 글. 김태형 그림.속담. 고사성어 편, 길벗스쿨. 2015. -124 쪽.
5. 김동식 저/ 회색 인간. 요다, 2017. -356 쪽.
6. 김세은. 커튼 뒤의 사람들. 오클미디어, 2015. - 314 쪽.
7. 강민경 글 / 안경희 그림. 난 왜 자꾸 질투가 날까? 팜파스, 2015. -100 쪽.